

MIESZKANIA TRENINGOWE

DLA MŁODZIEŻY I MŁODYCH DOROSŁYCH ZAGROŻONYCH
I DOŚWIADCZAJĄCYCH BEZDOMNOŚCI

RAPORT 2018-2019 rok

Projekt współfinansuje m.st. Warszawa

OPIS PROGRAMU MIESZKAŃ TRENINGOWYCH

Program mieszkań treningowych jest realizowany przez Fundację po DRUGIE od 2015 roku i jest dofinansowany ze środków m. st. Warszawy, jako zadanie z zakresu polityki społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób.

Zadanie mieści się w zakresie priorytetowych zadań publicznych wskazanych w Społecznej Strategii Warszawy – Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2009-2020 i umożliwia budowanie skutecznego systemu profilaktyki i interwencji w zakresie bezdomności i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Mieszkania treningowe prowadzone przez Fundację po DRUGIE to program dedykowany młodzieży i młodym dorosłym (18-25 lat) znajdującym się w kryzysie bezdomności.

W ramach działania młodzież ma możliwość korzystania z **10 miejsc mieszkalnych** znajdujących się w różnych częściach miasta (dwa mieszkania mieszczą się na warszawskiej Pradze Południe, jedno na Białołęce).

Dodatkowo uczestnicy programu uzyskują pomoc opiekuna mieszkań treningowych i kompleksowe wsparcie w procesie adaptacji społecznej i usamodzielnieniu.

Fundacja po DRUGIE prowadzi dwustopniowy program mieszkaniowy dla młodzieży. Organizacja dysponuje ośmioma miejscami w mieszkaniach treningowych pierwszego stopnia (dwa mieszkania dla czterech osób, osobno kobiet i mężczyzn) oraz dwoma miejscami w mieszkaniu usamodzielnienia, które dedykowane jest osobom gotowym do bardziej samodzielnego i odpowiedzialnego życia. Mieszkania są objęte wsparciem opiekuna mieszkania treningowego (dwie osoby). Nad całością – zarówno merytorycznie jak i organizacyjnie – czuwa koordynator projektu. W mieszkaniach obowiązuje regulamin. Łamanie zasad wiąże się z koniecznością opuszczenia mieszkania.

Najważniejsze zasady to: praca, spotkanie, trzeźwość.

Najważniejsze zasady obowiązujące uczestników programu odnoszą się zatem do: utrzymania trzeźwości – w celach kontroli poddawani są testom, podejmowania pracy – w zależności od sytuacji indywidualnej może to być praca zawodowa, nauka w szkole czy uczestnictwo w terapii dziennej, ważne jest natomiast, by uczestnik podejmował działania na rzecz poprawy własnej sytuacji oraz pozostawania w stałym kontakcie z pracownikami mieszkań treningowych i specjalistami Fundacji po DRUGIE.

Wszyscy uczestnicy obejmowani są **indywidualnym programem readaptacji**, który ustalany jest z ich udziałem. Program jest rodzajem kontraktu socjalnego i są w nim zapisane najważniejsze informacje na temat mieszkańca, ale przede wszystkim cele, które ma osiągnąć w związku z udziałem w projekcie i które pomogą mu zmienić sytuację życiową.

Pobyt w mieszkaniu może trwać do dwóch lat.

CELE PROGRAMU MIESZKAŃ TRENINGOWYCH

Zasadniczym celem programu mieszkań treningowych **jest zapobieganie i wychodzenie z bezdomności osób zagrożonych i wykluczonych społecznie dążących do usamodzielnienia się i pełnego funkcjonowania w społeczeństwie.**

Cele szczegółowe:

1. zapewnienie młodzieży i młodym dorosłym kompleksowej oferty wsparcia w zakresie procesu usamodzielnienia i integracji społecznej poprzez skierowanie do nich oferty mieszkania treningowego oraz pracy korekcyjnej, wychowawczej i socjalnej realizowanej przez opiekuna mieszkania, koordynatora projektu, zespół Fundacji po DRUGIE;
2. pośredniczenie i wspieranie uczestników w zakresie współpracy z służbami integracji społecznej poprzez tworzenie zespołów interdyscyplinarnych i budowanie sieci wsparcia wykorzystującej dostępne narzędzia systemowe;
3. tworzenie alternatywnego środowiska dla młodzieży zagrożonej bezdomnością umożliwiającego budowanie prawidłowych relacji z otoczeniem w tym prawidłowych relacji z rodziną i relacji rówieśniczych poprzez umieszczenie w nowym środowisku i prowadzenie oddziaływań wychowawczych oraz działań z zakresu edukacji pozaformalnej;
4. aktywizacja społeczna i zawodowa młodzieży poprzez prowadzenie oddziaływań pedagogicznych, pracę z doradcą zawodowym (zarówno w organizacji jak i we współpracy z Urzędem Pracy m.st. Warszawy, działania z zakresu edukacji pozaformalnej, możliwość kierowania do młodzieży oferty warsztatowej oraz działań aktywizujących społecznie);
5. wsparcie procesu usamodzielnienia wychowanek i wychowanków realizowane we współpracy z Warszawskim Centrum Pomocy Rodzinie umożliwiające uczestnikom korzystanie ze wszystkich dostępnych systemowych narzędzi wsparcia, w tym przyjmowanie przez osoby zatrudnione w projekcie oraz inne osoby będące w zespole organizacji roli opiekunów usamodzielnienia;
6. zapobieganie wykluczeniu i degradacji społecznej grupy objętej zadaniem poprzez prowadzone oddziaływania i zapewnienie mieszkania;
7. zapobieganie uzależnieniom poprzez kierowanie uczestników na właściwe terapie (również zamknięte), przy jednoczesnym zapewnianiu im wsparcia w czasie trwania leczenia (kontakt listowny, przygotowywanie paczek, udział w zespołach);
8. zmniejszanie liczby beneficjentów pomocy społecznej poprzez nabywanie przez adresatów umiejętności samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie;

9. utrzymywanie stałych kontaktów z byłymi uczestnikami projektu w celu dalszego ich wspierania dostosowanego do ich bieżącej sytuacji;
10. tworzenie nowoczesnych, innowacyjnych rozwiązań systemowych pod kątem ich dalszego upowszechniania jako dobrej praktyki na terenie całego kraju – wprowadzenie nowego rozwiązania w postaci małego mieszkania o wyższym standardzie.

EWALUACJA PROGRAMU

Charakterystyka uczestników

W 2018 roku w programie wzięło udział 29 uczestników, w tym: 11 kobiet i 18 mężczyzn, w kolejnym roku do mieszkań treningowych wprowadziło się 12 kobiet i 10 mężczyzn, czyli 22 osoby.

W latach 2018 i 2019 w działaniu wzięło udział łącznie 51 osób.

Warto podkreślić, że przez cały czas realizacji projektu mieszkania były wypełnione, a w niektórych okresach tworzona była lista oczekujących na miejsce (najwięcej chętnych zgłaszało się do udziału w projekcie w okresie jesiennym i zimowym oraz po zakończeniu roku szkolnego).

Wszyscy uczestnicy byli osobami bezdomnymi, co przede wszystkim wiązało się z brakiem wsparcia ze strony rodziny, również brakiem rodziny.

POBYTY W INSTYTUCJACH

Zdecydowana większość mieszkańców miała za sobą doświadczenie pobytu w instytucji – domu dziecka, placówce socjalizacyjnej lub resocjalizacyjnej dla nieletnich, również w zakładzie karnym.

Coraz częściej jednak do mieszkań treningowych wprowadzały się osoby, które wychowywały się w swoich rodzinach (biologicznych lub adopcyjnych). W rodzinach tych występowały głównie przemoc i uzależnienia, jednak nie znajdowały się one pod nadzorem czy opieką systemu.

TABELA 1

Pobyt uczestników w placówkach i pieczy zastępczej

Uczestnicy	Miejsce pobytu					
	rodzina zastępcza	placówka opiekuńczo-wychowawcza	młodzieżowy ośrodek socjoterapeutyczny	młodzieżowy ośrodek wychowawczy	zakład poprawczy i schronisko dla nieletnich	zakład karny i areszt śledczy
Kobiety	7	5	2	4	1	1
Mężczyźni	11	8	8	2	3	5

POBYTY W PLACÓWKACH DLA BEZDOMNYCH

Jednocześnie uczestnicy programu posiadali doświadczenie pobytu w placówkach dla osób doświadczających bezdomności. Spośród przyjętych do mieszkań kobiet aż 5 przebywało wcześniej w schronisku, 1 mieszkała również w ośrodku interwencji kryzysowej i 2 w ośrodku dla ofiar przemocy.

Mężczyźni zdecydowanie częściej przebywali w placówkach dla bezdomnych. Doświadczenie pobytu w schronisku i noclegowni miało aż 11 z nich.

LECZENIE PSYCHIATRYCZNE

Warto również zauważyć, iż znaczna część uczestników ma za sobą pobyty w szpitalach psychiatrycznych. Wśród kobiet uczestniczących w programie taka sytuacja dotyczyła aż 14 z nich. W szpitalu psychiatrycznym przebywało również 15 mężczyzn.

Wśród uczestników projektu byli również młodzi rodzice. W 2018 roku taka sytuacja dotyczyła 2 kobiet (obydwie nie pełniły bieżącej opieki nad swoimi dziećmi i jednym z celów ich pobytu w mieszkaniu treningowym było odzyskanie władzy rodzicielskiej) oraz 3 mężczyzn. W 2019 roku 4 nowe mieszkanki były matkami (trzy starały się odzyskać dzieci). Z kolei wśród mężczyzn jeden oczekiwał na narodziny dziecka.

WYKSZTAŁCENIE

Analiza dokumentów rekrutacyjnych pozwala również na określenie wykształcenia uczestników i ich aktywności na rynku pracy. Zdecydowana większość uczestników programu miała jedynie ukończone gimnazjum. Aż 4 osoby miały tylko wykształcenie podstawowe. Wykształcenie zawodowe posiadały 4 osoby i 3 osoby miały maturę. Charakterystyczne jednak jest, że w przypadku osób z wykształceniem zawodowym żadna nie deklarowała chęci pracy w wyuczonym zawodzie.

PRACA ZAWODOWA

W chwili przystąpienia do projektu tylko 5 osób pracowało, ale jedynie 2 z nich posiadały umowy.

Jak wynika z przeprowadzonych w ramach rekrutacji wywiadów doświadczenie zawodowe uczestników było ubogie. Część nigdy nie pracowała, co dotyczyło przede wszystkim najmłodszych, którzy do programu mieszkań treningowych byli włączani bezpośrednio po opuszczeniu placówki. Część wskazywała, że podejmowała prace dorywcze – zwykle trwające kilka tygodni i odbywające się „na czarno”. Należy jednak zauważyć, że brak doświadczenia zawodowego niekoniecznie wynika z bierności uczestników. Jest to zwykle związane z ich młodym wiekiem i fakt, że swoją aktywizację zawodową rozpoczynają dopiero od chwili przyjęcia do programu jest w tym przypadku uzasadniony.

EDUKACJA

Przystępując do programu mieszkań treningowych uczestnicy deklarowali chęć kontynuowania nauki. Największą motywację miały osoby objęte indywidualnym programem usamodzielnienia, którym z tytułu nauki przysługuje pomoc finansowa przyznawana przez powiatowe centra pomocy rodzinie.

UZALEŻNIENIA

Wart odnotowania jest również problem z uzależnieniem uczestników programu. W 2018 roku aż 5 mieszkanki i 13 mieszkańców było uzależnionych lub zażywało narkotyki/alkohol w sposób szkodliwy. 4 uczestniczki i 6 uczestników utrzymywało trzeźwość w chwili przystąpienia do projektu. W 2019 roku 4 mieszkanki i 5 mieszkańców było uzależnionych lub zażywało środki psychoaktywne w sposób szkodliwy. 2 kobiety i 1 mężczyzna mieli ukończone terapie leczenia uzależnień.

RODZINA

Z prowadzonych w ramach rekrutacji wywiadów wynika również, że uczestnicy nie posiadają bliskich relacji ze swoimi rodzinami. Praktycznie wszyscy pozostawali ze swoimi bliskimi w konflikcie lub ze względu na trudną sytuację rodzin (uzależnienia, choroby psychiczne, pobyty w zakładach karnych) nie mogli liczyć na ich wsparcie. Jedynie w 5 przypadkach młodzież posiadała zaplecze w swoim środowisku rodzinnym, które mimo występujących tam problemów (np. eksmisje, trudności finansowe) mogło stanowić pewne wsparcie dla uczestników.

Sytuacja większości uczestników przystępujących do programu mieszkań treningowych jest złą i złożoną. Wielu z nich wymaga szeregu terapii – zarówno pomocy psychologicznej jak i wsparcia z zakresu terapii uzależnień. Dodatkowo praktycznie żaden nie posiada środków finansowych umożliwiających samodzielne utrzymanie się, a zwykle także narzędzi (niezbędnych kwalifikacji czy wykształcenia) umożliwiających podjęcie dobrej pracy. Poważnym problemem jakiego doświadczają jest brak wsparcia ze strony rodziny lub innych dorosłych, którym ufają i którzy mogą stanowić dla nich wzór.

Wsparcie i jego efekty

Wszyscy uczestnicy, którzy zostali zakwaterowani w mieszkaniu treningowym otrzymali wsparcie ze strony opiekuna mieszkania oraz koordynatora projektu. Dodatkowo (dzięki innym zadaniom realizowanym przez organizację) mieli możliwość korzystania z pomocy specjalistycznej:

- prawnik,
- doradca zawodowy,
- terapeuta uzależnień,
- psycholog.

Młodzież mogła korzystać również z szeregu innych działań: warsztaty plastyka umysłu (rysunek i relaksacja), warsztaty kompetencji społecznych, trening zastępowania agresji, warsztaty teatralne, grupa wsparcia, debaty z udziałem urzędników i młodzieży reprezentującej różne grupy. Mieszkańcy mogli także brać udział w działaniach z zakresu aktywizacji społecznej i nabywania umiejętności konstruktywnego spędzania wolnego czasu – wyjścia do kina, teatru, na basen, na łyżwy, do parku trampolin, nauka jazdy konnej i wiele innych.

Taka oferta była kierowana do każdej mieszkanki i mieszkańca, w chwili przystąpienia do programu mieszkań, jednak korzystanie z niej było uwarunkowane kilkoma czynnikami. Po pierwsze zależało ono od długości pobytu w mieszkaniu treningowym – osoby, które kończyły swój udział w czasie nie dłuższym niż miesiąc, nie korzystały z oferty w sposób aktywny. Po drugie zależało ono również od uzależnienia uczestników – osoby czynnie zażywające koncentrowały swoją uwagę na „pielęgnowaniu” nałogu i nie włączały się w działania (zwykle też ich pobyt w mieszkaniu był krótki, bo mieszkańcy są zobowiązani do utrzymywania abstynencji). Po trzecie na drodze do podejmowania oferowanych przez Fundację po DRUGIE działań, stawały również zaburzenia psychiczne niektórych uczestników.

Próbując odpowiedzieć na pytanie, jak wielu mieszkańców zostało objętych kompleksową ofertą wsparcia, w tabeli poniżej zebrane zostały informacje dotyczące średniego czasu pobytu w mieszkaniu.

TABELA 2

Średni czas pobytu w mieszkaniu treningowym

Rok	Uczestnicy	Czas pobytu				
		mniej niż 1 miesiąc	od 1 do 3 miesięcy	od 3 do 6 miesięcy	powyżej 6 miesięcy	powyżej 1 roku
2018	Kobiety	1	1	6	1	2
	Mężczyźni	4	7	3	4	0
2019 ¹	Kobiety	6	3	2	2	4
	Mężczyźni	2	4	1	5	2

Analiza zestawienia zawartego w powyższej tabeli pokazuje, że część uczestników nie podejmuje współpracy i nie korzysta w pełni z przygotowanej, kompleksowej oferty wsparcia, jednak zawarte w niej dane wymagają dodatkowego opisu.

Spośród uczestników, którzy w mieszkaniu przebywali krócej niż 1 miesiąc, aż 2 osoby podjęły terapię uzależnień i przebywają w zamkniętych ośrodkach leczniczych. Dodatkowo 2 osoby, po krótkim pobycie w mieszkaniu zdecydowały się wyjechać za granicę, gdzie podjęły pracę zawodową.

Jak wynika z obserwacji opiekuna mieszkania dla dziewcząt – im dłuższy pobyt w mieszkaniu, tym większa jest gotowość uczestniczek do korzystania z oferty dostępnej w fundacji:

Zwykle przystępując do programu, dziewczynom wydaje się, że po prostu dostały możliwość zakwaterowania i nie łączą tego z koniecznością podejmowania innych, dodatkowych działań. Dopiero po miesiącu czy dwóch, pod warunkiem, że ich pobyt przebiega prawidłowo i nie łamią regulaminu, zaczynają dostrzegać, że udział w projekcie daje im dodatkowe możliwości.

Podobnie ocenia to opiekun mieszkania chłopców:

Nowoprzyjęte osoby najpierw chcą się tylko wyspać. Najchętniej spędzają czas przed telewizorem i komputerem. Potrzeba kilku tygodni, by zobaczyli, że opłaca się im podjąć większy wysiłek i rozpocząć współpracę ze specjalistami.

Opiekunowie korzystnie oceniają stworzoną dla mieszkańców ofertę. Fakt, że pomoc specjalistów oraz szereg innych działań aktywizujących uczestników jest dostępny na miejscu, w siedzibie organizacji, zwiększa ich zdaniem szanse młodzieży na prawidłowe przejście przez proces readaptacji społecznej.

¹ W pozycji odnoszącej się do 2019 roku uwzględniono zarówno mieszkańców, którzy rozpoczęli swój pobyt w 2018 roku, jak i osoby, które zostały zakwalifikowane do programu w 2019 roku.

Nasza młodzież jest dość leniwa i przejawia bierne postawy wobec życiowych wyzwań. Dodatkowo ma dużą trudność w podejmowaniu współpracy z nowymi osobami w nieznanymi miejscach. Możliwość skorzystania z pomocy w oswojonej przestrzeni, stała kadra zaangażowana w udzielanie wsparcia, sprawia, że uczestnicy wiążący się z programem, podejmują nowe wyzwania i zaczynają korzystać z pomocy psychologa czy też regulują swoją sytuację życiową we współpracy z prawnikiem.

Beneficjenci programu potwierdzają spostrzeżenia opiekunów. Podczas przeprowadzonych z nimi wywiadów, pytając o dostępną w fundacji ofertę i jej zakres można odnotować następujące obserwacje:

- 1) wygoda – oferta pomocowa jest dostępna w jednym miejscu, w którym poza wsparciem specjalistów można również zjeść ciepły posiłek czy otrzymać pomoc rzeczową (ubrania, środki higieny);
- 2) znane twarze – stali współpracownicy organizacji, z którymi można nawiązać bliższą relację;
- 3) dostępność – możliwość skontaktowania się telefonicznie czy za pomocą aplikacji messenger w każdej sytuacji, w każdym momencie.

Należy jednocześnie zauważyć, że niektórzy uczestnicy woleliby uniknąć korzystania z części oferty i dla nich jej dostępność powoduje niejako przymus uczestnictwa, którego brak mógłby skutkować usunięciem z mieszkania:

Ja to niczego nie potrzebuję. Sam sobie poradzę, a mimo to chodzę na grupę wsparcia, bo mam poczucie, że tak trzeba. Przychodzę też na konsultacje do terapeuty uzależnień. Po prostu obawiam się, że gdybym tego nie robił, mógłbym wylecieć z mieszkania.

Inny młody człowiek relacjonuje następująco:

Ja się muszę skupić na pracy i trochę nie mam czasu na dodatkowe sprawy. Po pracy jestem zmęczony i wolę się wyspać, ale wiem, że muszę czasem coś zrobić, bo to może być źle odebrane, gdybym się w fundacji nie pojawiał.

Podsumowując – organizacja stworzyła mieszkańcom szeroką ofertę, która umożliwia realizację oddziaływań wychowawczych, resocjalizacyjnych, pracy korekcyjnej i socjalnej. Uczestnicy przystępują do proponowanych im działań, w zależności od zdiagnozowanych potrzeb. Jednak należy odnotować, że możliwość kompleksowego wsparcia uczestników projektu nie jest finansowana ze środków pochodzących z zadania prowadzenia mieszkań treningowych i jest możliwa dzięki innym projektom realizowanym przez Fundację po DRUGIE. W wypadku, gdyby organizacja nie podejmowała dodatkowych wysiłków i działań umożliwiających budowanie szerokiej oferty, uczestnicy programu musieliby korzystać z pomocy specjalistycznej w oparciu o inne narzędzia dostępne na terenie m.st. Warszawy.

WSPÓŁPRACA INTERDYSCYPLINARNA

Mieszkania treningowe prowadzone przez Fundację po DRUGIE znajdują się na terenie dwóch warszawskich dzielnic – Pragi Południe (gdzie usytuowane jest mieszkanie dla chłopców i mieszkanie usamodzielnienia) oraz Białołęka (mieszkanie dla dziewcząt). Uruchamiając program koordynator nawiązał współpracę z właściwymi ośrodkami pomocy społecznej, które wskazały pracowników socjalnych obejmujących swoją pracą mieszkańców. Ustalono, że zgłaszanie nowych mieszkańców do ośrodka odbywać się będzie nie wcześniej, niż po upływie miesiąca od ich zakwaterowania, co było wynikiem wcześniejszych doświadczeń organizacji.

Koordinatorka mieszkania treningowego mówi o tym następująco:

Zdecydowaliśmy, by nie podejmować współpracy z ośrodkiem za każdym razem, gdy do mieszkań przyjmowana jest nowa osoba. Robiliśmy tak we wcześniejszych latach i często okazywało się, że po przeprowadzeniu pierwszego wywiadu przez pracownika ośrodka, mieszkańiec czy mieszkanka znikali, albo łamali regulamin i nie mogli pozostać w mieszkaniu. W efekcie pracownik socjalny nie mógł realizować dalszych działań i podjęty wysiłek był niepotrzebny. Obecnie podejmujemy współpracę z pracownikami ośrodka, po pierwszym miesiącu od przyjęcia do mieszkania i tylko w przypadku tych osób, które z różnych powodów nie mogą podjąć aktywizacji zawodowej.

Grupę obejmowaną wsparciem ośrodka pomocy społecznej stanowi pięć kategorii uczestników:

- osoby z problemem uzależnienia, które podejmują leczenie w zamkniętych placówkach lub uczęszczają na terapie dzienne,
- osoby korzystające z terapii dziennych z powodu zaburzeń psychicznych,
- matki starające się odzyskać władzę rodzicielską (uzyskanie wsparcia asystenta rodziny),
- osoby uczące się dziennie, niemogące podjąć pracy zawodowej,
- osoby objęte indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności.

TABELA

Liczba uczestników objętych wsparciem OPS

Rok	Kategoria uczestnika				
	uzależnienie	zaburzenia	asystent rodziny	nauka w trybie dziennym	IPWzB
2018	3	4	1	1	3
2019	3	3	2	1	6

Kolejną instytucją składającą się na sieć wsparcia dla uczestników jest Warszawskie Centrum Pomocy Rodzinie – jednostka koordynująca proces usamodzielnienia wychowanków pieczy zastępczej i placówek socjalizacyjnych oraz resocjalizacyjnych. Z programu usamodzielnienia w 2018 roku i 2019 roku korzystało 14 kobiet i 21 mężczyzn. W przypadku ponad połowy z nich rolę opiekuna usamodzielnienia pełnił pracownik Fundacji po DRUGIE.

Współpraca z WCPR dotyczyła przede wszystkim aktualizacji programów usamodzielnienia, składania wniosków i udzielania pomocy na kontynuowanie nauki. Ważnym elementem był również indywidualny kontakt z koordynatorami z WCPR, którzy włączali się w pomoc uczestnikom np. poprzez wsparcie w składaniu wniosków o lokal socjalny czy pomoc w znalezieniu odpowiedniej szkoły. Koordynatorzy z WCPR pozostawali w stałym kontakcie z młodzieżą, ale również zespołem mieszkań treningowych. W czasie realizacji programu odbywały się spotkania w biurze fundacji, podczas których dokonywano podziału zadań i wypracowywano wspólny kierunek działania.

Kolejną ważną grupą zawodową, z którą podejmowana była współpraca, są kuratorzy. Współpraca dotyczyła głównie spraw karnych uczestników i związanej z tym realizacji dozoru lub wykonywania prac społecznych. W latach 2018-2019 taka współpraca była nawiązana w 9 przypadkach. Dodatkowo w jednym przypadku współpraca z kuratorem dotyczyła matki, która starała się odzyskać władzę rodzicielską.

Dużym wyzwaniem była realizacja dozoru elektronicznego w mieszkaniu usamodzielnienia. Takim dozorem została objęta jedna z uczestniczek i w jej przypadku współpraca z kuratorem miała charakter bardzo intensywny.

Koordinatorka programu podsumowuje współpracę z kuratorami następująco:

Współpraca z kuratorami jest dużym wyzwaniem dla naszych uczestników. Zwykle są negatywnie nastawieni do tej grupy zawodowej i jej działania traktują bardziej jako formę kontroli, nacisku, a nawet próbę wykazania, że do niczego się nie nadają i resztę życia powinni spędzić za kratami. Staramy się pokazywać i tak budować współpracę, by młodzież dostrzegła, że kuratorzy mogą być również dla niej wsparciem. Uczymy uczestników podejmowania regularnych kontaktów, informowania o ewentualnych zmianach w życiu czy sytuacjach nadzwyczajnych. Pokazujemy, że unikanie nie jest rozwiązaniem.

W ramach zadania podejmowana była również współpraca z przedstawicielami służby zdrowia. 5 uczestników zakwalifikowało się na terapię dzienną, co miało związek z zaburzeniami psychicznymi. Kadra mieszkań uczestniczyła w rozmowach rekrutacyjnych, pozostawała w kontakcie z lekarzem i psychologiem podczas terapii.

Podjęta współpraca przyczyniła się do ukończenia terapii przez 1 uczestnika, 1 uczestnik nadal się leczy, 1 oczekuje na wolne miejsce. 2 osoby przerwały terapię przed jej ukończeniem.

Po przeanalizowaniu dokumentacji projektu należy dostrzec, że uczestnicy w zależności od zdiagnozowanych potrzeb, są obejmowani działaniami interdyscyplinarnymi, jednak współpraca z służbami ma wyważony charakter. Nie jest nadużywana i nie jest podejmowana w przypadkach tego nie wymagających, a co za tym idzie nie stanowi reguły, czy narzuconego na wszystkich uczestników schematu.

TWORZENIE ALTERNATYWY

Umieszczenie w mieszkaniu treningowym jest dla uczestników pierwszym krokiem prowadzącym do zmiany środowiska. W nowym miejscu, które często stanowi alternatywę wobec środowiska rodzinnego, ale również rówieśniczego mającego zwykle negatywny wpływ na postępowanie mieszkańców, rozpoczynają oni budowanie nowych relacji – zarówno z dorosłymi (kadra organizacji), jak i pozostałymi mieszkańcami. Sami mówią o tym następująco:

Ja do mieszkania trafiłem prosto z noclegowni. Wychowawca, który tam pracuje, odesłał mnie rano do fundacji. Nie wiedziałem, że jest takie miejsce. Przyszedłem do biura, a wieczorem miałem już swój pokój. Byłem w takim szoku, że nawet nie potrafiłem się cieszyć. Musiało minąć trochę czasu, zanim zdałem sobie sprawę, że moja sytuacja zaczyna się zmieniać.

Chciałem się dostać do programu jak ukończyłem terapię uzależnień. Zależało mi, żeby znaleźć się w innym otoczeniu, żeby ktoś dorosły był w pobliżu, żeby była jakaś kontrola. Dla mnie mieszkanie treningowe to w pierwszej kolejności miejsce, które odcina mnie od środowiska.

Odcięłam się od wszystkich, przede wszystkim od rodziny, bo tam sama patologia i trudno mi było będąc z nimi wyjść z nałogu. W mieszkaniu ukończyłam terapię dzienną. Myślę, że nie zrobiłabym tego, gdybym była z moją rodziną.

Młodzież w swoich wypowiedziach podkreśla, również że pobyt w mieszkaniu zmusza ich także do zerwania niektórych relacji z rówieśnikami, co nie zawsze jest jak w przytoczonych wyżej wypowiedziach, związane z ich własnym wyborem, ale także ograniczeniami, które łączą się z pobytem w mieszkaniu.

Na początku, jak trafiłem do fundacji, to chciałem nadal kumplować się z kolegami. W gruncie rzeczy teraz wiem, że to nie było najlepsze dla mnie towarzystwo, ale wtedy jeszcze myślałem inaczej. Tylko, że jak zacząłem być w mieszkaniu to kazali mi robić różne rzeczy i miałem coraz mniej czasu, bo albo jakaś grupa wsparcia, albo jakieś terapie, albo wyjścia do teatru, czy zajęcia z rysunku. Ciągłe coś, a do tego musiałem pójść do pracy. Poza tym w mieszkaniu nie bardzo można przyjmować gości i tak pomału zaczęły mi się te relacje towarzyskie sypać.

Uczestnicy, co dotyczyć będzie tych, którzy przebywają w programie dłużej niż 3 miesiące, zaczynają nawiązywać bliższe relacje ze współmieszkańcami lub innymi osobami korzystającymi ze wsparcia Fundacji po DRUGIE. Część podkreśla, że łączy ich podobna sytuacja życiowa i podobne, stojące przez nimi wyzwania. W tej grupie relacje

nawiązywane z rówieśnikami korzystającymi ze wsparcia organizacji jawi się jako korzystne:

Na początku było mi ciężko włączyć się do grupy. Byłam zestresowana i raczej obserwowałam co się dzieje, ale z dziewczynami z mieszkania łatwo nawiązałam kontakt. Mamy podobne problemy – uczymy się, nie mamy specjalnie pieniędzy. Każda potrzebuje pomocy psychologa. Myślę, że się rozumiemy i fajnie, że możemy się wspierać. Dla mnie ważne jest też, że nie musimy się specjalnie wstydzić naszej sytuacji. Ja na przykład nie wstydzę się, że byłam u psychiatry, tym bardziej, że wiem, że koleżanka też tego potrzebuje. Ze znajomymi z poprzedniego życia, nie mam praktycznie kontaktu. Jakoś wszystko się urwało, jak się wyprowadziłam od rodziny zastępczej.

Na początku jest tak, że ktoś próbuje namawiać do złego... No, że na przykład się napijemy... czy takie rzeczy, ale potem jak już się uczymy, że z tego są konsekwencje, to zaczynamy się wspierać i zawsze jest jakiś głos rozsądku i któryś z chłopaków oponuje.

Czworo uczestników projektu nawiązało ze sobą bliskie relacje i obecnie są razem w związkach. W jednej z par urodziło się dziecko, obecnie mieszkają razem w lokalu socjalnym.

Fundacja nie popiera specjalnie związków między uczestnikami, ale jak się już okazało, że jestem w ciąży, że będziemy mieć dziecko, to stworzyli mi i mojemu partnerowi możliwość zamieszkania razem... No nie popiera, bo przecież wiadomo, że tu wszyscy trafiają z jakimiś problemami i czasem lepiej poszukać związków gdzie indziej.

Koordynatorka programu dostrzega, że czasem budowane w obrębie mieszkań relacje wpływają niekorzystnie na uczestników:

Często pojawiają się różne konflikty, z którymi musimy sobie jakoś radzić. Są one dość naturalne, bo przecież mieszkańcy nie mają możliwości odpowiedniego dobrania współlokatorów. Problemem jest natomiast sytuacja, w której jeden mieszkaniec realizujący niewłaściwy życiowy plan próbuje włączyć do niego koleżanki czy kolegów. Takie sytuacje nie są częste, staramy się im zapobiegać, jednak musimy zachować czujność.

Dużym atutem podejmowanych działań jest budowanie relacji pomiędzy kadrą organizacji i młodzieżą. Jak wynika z przeprowadzonych z uczestnikami rozmów, na pierwszym etapie ich funkcjonowania w mieszkaniach pozostają nieufni wobec kadry. Młodzież, która ma za sobą pobyty w różnych placówkach traktuje opiekunów podobnie jak wychowawców z domu dziecka czy placówki resocjalizacyjnej przyjmując postawę – „powiem mu co chce usłyszeć i będę robić swoje”. Zbudowanie relacji i zaufania wymaga czasu:

Byłam w różnych placówkach i wiem, że z kadrą trzeba uważać. Rzadko dochowuje tajemnicy i zależy jej tylko na tym, żeby praca dobrze wyglądała, a nie na jej efektach. Jak przyszłam do fundacji nie od razu byłam gotowa się otworzyć ze wszystkim, dopiero po jakimś czasie zobaczyłam, że oni naprawdę chcą nam pomóc.

Nie wiem kiedy się to stało, ale w pewnym momencie po prostu zobaczyłem, że ci ludzie są dla mnie dobrzy, że się jakoś przejmują. Zobaczyłem też, że sporo udało mi się zmienić – pracuję, spłacam długi, moja sytuacja prawna się zmienia.

Ważnym elementem prowadzonych w ramach zadania działań, powinna być praca z rodziną uczestników, jednak jest to temat niezwykle trudny i złożony. Zdecydowana większość rodzin beneficjentów jest dotknięta licznymi dysfunkcjami i nie przejawia gotowości współpracy. Wielu uczestników doświadczyło pobytów w pieczy zastępczej, co było związane z problemami występującymi w ich domach. Bywa, że rodziny uczestników stanowią także główne źródło problemów, albo nawet powodują ograniczenia pojawiające się na drodze readaptacji.

Opiekun mieszkania chłopców:

Rodziny naszych uczestników czasem próbują ich wykorzystywać. Jeden z naszych mieszkańców, uzależniony od alkoholu, ale utrzymujący trzeźwość i podejmujący pracę zawodową, wrócił na drogę uzależnienia, między innymi dlatego, że jego ojciec namawiał go – oczywiście w ramach odbudowywania relacji – do wspólnego picia.

Często praca z młodzieżą ma zatem nie tyle na celu poprawę relacji z rodziną, ale raczej urealnienie tych relacji, zwolnienie ich z odpowiedzialności za działania podejmowane przez matki i ojców i wsparcie ich w budowaniu własnego życia, niezależnego od pojawiających się w rodzinach ich pochodzenia problemów.

Wśród prowadzonych przez organizację działań odnotowano wiele aktywności, które dla uczestników mieszkań treningowych są atrakcyjne – pozwalają miło spędzić czas, poznać nowe osoby, zdobyć nowe umiejętności. Działania te w sposób nieformalny przyczyniają się do budowania prawidłowych relacji między uczestnikami, rozbudzania ich potencjałów i potrzeb.

Tworzenie nowego środowiska wiąże się również z budowaniem nowej tożsamości przez młodzież, co z kolei przekłada się na jej funkcjonowanie społeczne i prawidłowe realizowanie ról.

AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I ZAWODOWA

Włączenie uczestników w nurt życia społecznego oraz ich aktywizacja zawodowa stanowią jeden z najistotniejszych celów zadania. Zdecydowana większość młodzieży korzystająca z programu dłużej niż 3 miesiące podejmuje pracę zawodową, wyjątek stanowią jedynie ci mieszkańcy, którzy realizują działania terapeutyczne.

W tabeli poniżej przedstawiono liczbę uczestników, którzy podjęli pracę zawodową. Warto wyjaśnić, iż mieszkańcy nie mogą podejmować pracy „na czarno”, zatem tabela przedstawia jedynie uczestników pracujących w oparciu o umowy.

TABELA

Aktywizacja zawodowa uczestników

Rok 2018	Stała praca zarobkowa	Praca na chwilę (trudność z utrzymaniem pracy)
Kobiety	6	3
Mężczyźni	9	6
Rok 2019	Stała praca zarobkowa	Praca na chwilę (trudność z utrzymaniem pracy)
Kobiety	6	5
Mężczyźni	5	6

Jak wynika z notatek dotyczących aktywizacji zawodowej uczestników, część nie podjęła żadnych starań zmierzających do zatrudnienia. Było to związane przede wszystkim z zaburzeniami psychicznymi.

Dwie uczestniczki programu, ze względu na fakt kontynuowania nauki, nie miały możliwości podjęcia stałej pracy. Przez kilka miesięcy natomiast obydwie uczestniczyły w projekcie pt. „Czysta Wisła”, który jest skierowany do osób doświadczających bezdomności. W ramach działania uczestnicy pracują 3 godziny tygodniowo i zajmują się oczyszczaniem i sprzątnięciem terenów warszawskiej Wisły. W ramach umowy otrzymują wynagrodzenie 500 zł miesięcznie. Warto zwrócić uwagę na to działanie, bo mając na uwadze różnorodne, indywidualne sytuacje uczestników projektu mieszkań treningowych, stanowi ono dobrą praktykę i pozwala aktywizować osoby, których inne obowiązki uniemożliwiają regularne zatrudnienie.

Uczestnicy są aktywizowani zawodowo głównie przy wsparciu doradcy zawodowego Fundacji po DRUGIE. Jedynie w kilku przypadkach młodzież skorzystała z oferty Urzędu Pracy.

Koordynatorka programu:

Podobnie jak w przypadku ośrodka pomocy społecznej, nie wszystkich uczestników kierujemy do Urzędu Pracy. W tej chwili w Warszawie praca w zasadzie leży na ulicy, wystarczy się trochę postarać. Uczestnicy, którzy mają gotowość zatrudnienia, są w pierwszej kolejności umawiani na spotkanie z doradcą w fundacji. Przygotowują dokumenty aplikacyjne i pod warunkiem, że faktycznie chcą rozpocząć pracę, w zasadzie po dwóch tygodniach mogą już podpisywać umowy.

Pozytywne jest, że choć nie wszyscy uczestnicy programu mieszkań treningowych, utrzymują pracę, zdecydowana większość podejmuje próby zatrudnienia, a co za tym idzie zbiera pierwsze doświadczenia. Mając na uwadze młody wiek uczestników, jak

również inne bariery stojące na drodze ich aktywizacji (nieprzepracowane traumy, uzależnienia, zaburzenia) osiągnęte wskaźniki zatrudnienia są wysokie.

Oddziaływania pedagogiczne realizowane są głównie przez opiekunów mieszkań treningowych, którzy wspierają młodzież na każdym etapie procesu readaptacji. W przypadkach tego wymagających pomagają w pierwszych kontaktach z urzędnikami czy pracodawcami, tworzą z uczestnikami plany działania i motywują ich do realizacji ustalonych zadań.

Warto zauważyć, że opisana już wcześniej kompleksowość oferty oraz jej indywidualizacja (podążanie za potrzebami i możliwościami jednostki) przekłada się korzystnie na funkcjonowanie uczestników i podejmowanie przez nich procesu pracy nad zmianą.

INDYWIDUALNY PROGRAM USAMODZIELNIENIA

Programem usamodzielnienia objętych było aż 35 beneficjentów, z których 17 na swojego opiekuna usamodzielnienia wybrała pracownika Fundacji po DRUGIE.

Na etapie pobytu w mieszkaniu treningowym realizacja programu dotyczyła głównie kontynuowania nauki. Z tego tytułu część uczestników uzyskiwało wsparcie finansowe. Rolą opiekuna była regularna kontrola frekwencji na zajęciach szkolnych, w pojedynczych przypadkach również kontakt ze szkołą.

Warto natomiast zwrócić uwagę, że uczestnicy opuszczający mieszkanie treningowe uzyskując własne lokale socjalne czy komunalne, również wyprowadzając się do wynajętych samodzielnie mieszkań, nadal mogą korzystać ze wsparcia organizacji, a opiekunem usamodzielnienia pozostaje pracownik fundacji. Po opuszczeniu mieszkania młodzież objęta programem usamodzielnienia korzysta z jego kolejnych możliwości, czyli pomocy na zagospodarowanie i pomocy na usamodzielnienie.

Fakt, że młodzież pozostaje w relacji z kadrą fundacji po wyjściu z projektu również wpływa korzystnie na dalsze jej funkcjonowanie i prawidłowe korzystanie z narzędzi i umiejętności, które przyswoiła podczas pobytu w mieszkaniu treningowym.

ZAPOBIEGANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU

Człowiek bez dachu nad głową, koncentrujący swoją aktywność wokół znajdowania noclegu i zapewnienia podstawowych potrzeb, nie jest w stanie rozszerzyć swoich działań na inne zadania – edukację, aktywizację zawodową, terapię itp. Dlatego dla uczestników programu mieszkań treningowych za każdym razem punktem wyjścia jest zakwaterowanie. Możliwość bezpiecznego zamieszkiwania, połączona z szeregiem oddziaływań realizowanych przez kadrę organizacji, sprawia, że młodzież odcina się od niekorzystnych wpływów środowiska i zaczyna podejmować działania, które zapobiegają będą jej degradacji i wykluczeniu.

W tym miejscu warto przyrzeć się nie tyle działaniom, które miały miejsce na etapie pobytu w mieszkaniu (zostały już omówione w poprzednich punktach), ile na informacjach uzyskanych z notatek, rozmów z kadrą projektu i byłymi mieszkańcami.

Spośród uczestników, którzy rozpoczęli swój udział w projekcie w 2018 roku, 4 osoby wyprowadziły się do własnych mieszkań, 1 osoba otrzymała przydział lokalu socjalnego i obecnie oczekuje na jego remont, 6 osób przebywa w wynajmowanych mieszkaniach (co jednocześnie w każdym przypadku oznacza utrzymywanie pracy). W mieszkaniach treningowych nadal przebywa 4 uczestników zrekrutowanych do programu w 2018 roku i kontynuuje proces readaptacji. 1 uczestniczka, która urodziła dziecko, przebywa obecnie w domu samotnej matki i oczekuje na przydział lokalu.

Jeśli chodzi natomiast o młodzież przyjętą do programu w 2019 roku – 6 uczestników wynajmuje mieszkania, 2 uczestników wróciło do swoich rodzin (po naprawieniu relacji), 2 uczestników przebywa w schroniskach dla bezdomnych.

Łącznie 19 uczestników ma złożone wnioski o przydział lokalu i oczekuje w kolejce.

Jednocześnie wśród mieszkańców są tacy, którzy obecnie przebywają na zamkniętych terapiach, co zostanie opisane w kolejnym punkcie i uczestnicy, którzy przebywają w zakładzie karnym (2 osoby).

Warto podkreślić, że nawet w przypadku tych osób, które opuściły program ze względu na złamanie regulaminu, ich doświadczenie wyniesione ze współpracy z Fundacją po DRUGIE może mieć ważny wpływ na ich dalsze działania. Pokazuje to chociażby historia jednej z uczestniczek, która została przyjęta do programu jeszcze w 2017 roku.

Jak trafiłam do programu za pierwszym razem, to w ogóle nie zależało mi, żeby coś zmienić. Tak trochę udawałam, że coś robię, aż w końcu mnie wyrzucili. Wydawało mi się, że sobie poradzę, ale po paru miesiącach samodzielności, zostałam z niczym. Nie miałam już ani gdzie mieszkać, ani co jeść. Było mi głupio wrócić do fundacji, ale nie widziałam innego rozwiązania. Nie dali mi wtedy mieszkania, ale załatwili miejsce w schronisku dla bezdomnych. Byłam tam prawie osiem miesięcy. Nie chciałam tak żyć i zaczęłam pracować. Nadal przychodziłam do fundacji, aż w końcu zaproponowano mi mieszkanie usamodzielnienia. Myślę, że ten mój pierwszy pobyt miał duże znaczenie, mimo, że mi się wtedy nie udało. To wszystko co się zadziało pozwoliło mi się jakoś odbić i zawalczyć o siebie. Przekonałam się jakiego życia nie chcę i że potrzebni są dobrzy, dorośli ludzie, żebym mogła stanąć na nogi.

Reasumując – zarówno uzyskanie mieszkania jak i prowadzone oddziaływania pozwalają uczestnikom wracać w proces readaptacji i przyczyniają się do zahamowania (w zdecydowanej większości przypadków) demoralizacji i degradacji społecznej.

UZALEŻNIENIA

Wielu mieszkańców to osoby zażywające środki psychoaktywne w sposób szkodliwy, jak również osoby uzależnione:

Koordynatorka programu:

Przyjmując nowego uczestnika zwykle słyszymy, że nie ma on problemu z używkami. Młodzież przyznaje się jedynie do eksperymentowania, bardzo rzadko mówi o uzależnieniu. Ponieważ warunkiem przebywania w mieszkaniu treningowym jest utrzymywanie abstynencji, młodzież jest poddawana testom na obecność narkotyków oraz badaniu alkomatem. Dzięki temu, ale również w oparciu o zachowania mieszkańców, dość szybko jesteśmy w stanie dostrzec z jakimi faktycznie problemami się borykają.

TABELA

Uzależnienia

Uczestnicy	Stan				
	zdiagnozowano uzależnienie lub szkodliwe zażywanie	podjęto współpracę z terapeutą w Fundacji po DRUGIE	podjęto terapię ambulatoryjną	podjęto terapię zamkniętą	otrzymano abstynencję
Kobiety	6	6	1	0	6
Mężczyźni	18	14	1	3	12

Analizując zestawienie przedstawione w tabeli należy odnotować wysoką skuteczność działań podejmowanych w zakresie leczenia uzależnień. Jedynie 6 osób spośród uzależnionych i szkodliwie zażywających alkohol czy narkotyki, nie zdołało utrzymać trzeźwości.

Uczestnicy przebywający na zamkniętym leczeniu pozostają w stałym kontakcie z organizacją i uzyskują wsparcie (listy, telefony, wizyty, pomoc rzeczowa). Jeden z uczestników po zakończeniu terapii powrócił do mieszkania treningowego.

SAMODZIELNOŚĆ I NIEZALEŻNOŚĆ

Analizując współpracę interdyscyplinarną podejmowaną w ramach projektu, zwróciłam uwagę na pewną ostrożność w kierowaniu mieszkańców do uzyskiwania systemowego wsparcia. Z tego podejścia kształtuje się zasada, że po pomoc systemową kierujemy się jedynie w sytuacji konieczności, nie zaś dla wygody, czy by osiągnąć zamierzony cel idąc na skróty.

Koordynatorka programu:

Naszym celem jest trzymanie młodzieży z daleka od ośrodka pomocy społecznej, jeśli jest to oczywiście możliwe. Nie chcemy, by uczestnicy uczyli się dostawać, chronimy przed rozwijaniem się roszczeniowych postaw. Staramy się kształtować w nich samodzielność i odpowiedzialność za własne działania.

Realizacji celu polegającego na zmniejszaniu beneficjentów pomocy społecznej służy przede wszystkim aktywizacja zawodowa uczestników utrzymująca się na dość wysokim poziomie. Znaczący jest również fakt, iż część młodzieży podejmuje się samodzielnego wynajmu mieszkań i utrzymuje się w nich po opuszczeniu projektu.

Koordynatorka programu:

Wśród naszych beneficjentów są również osoby, które chociażby z racji swoich deficytów – przede wszystkim zaburzeń i upośledzenia – będą i powinny pozostawać w kontakcie z pracownikiem socjalnym lub asystentem. W takich przypadkach, w czasie ich pobytu w mieszkaniach staramy się wykształcić w nich umiejętność korzystania z tych narzędzi.

Racjonalne podejście do instrumentów wsparcia i odpowiednie dopasowanie pomocy, bazujące na zasobach i uwzględniające deficyty uczestników, wydaje się prawidłowym modelem, który zapobiegał będzie jej nadużywaniu lub przyswajaniu jako koniecznej do dalszego funkcjonowania.

POZOSTAWANIE W KONTAKCIE

Większość programów realizowanych ze środków samorządowych, rządowych czy unijnych kończy się w chwili, gdy kończy się dotacja. Jest to rzecz zrozumiała, bo przecież nie każda organizacja pozarządowa ma możliwość realizacji wsparcia wykorzystując własne fundusze. Nie każda też takowe posiada.

Zgodnie z misją Fundacji po DRUGIE, pomoc jest świadczona tak długo, jak długo jest to konieczne. W tym celu organizacja pozyskuje szereg innych dotacji (nie tylko środki na prowadzenie mieszkań treningowych) umożliwiającymi zarówno budowanie zaplecza specjalistów jak i prowadzenie innych oddziaływań – jak chociażby organizacja wyjazdów czy wspólnych aktywności.

Ważne jest również niestandardowe podejście pracowników organizacji do roli jaką pełnią wobec młodzieży.

Koordinator programu:

Wykonujemy pracę, która w zasadzie nigdy się nie kończy. Jeśli młodzież potrzebuje naszej pomocy po opuszczeniu mieszkania, czy w sobotę wieczorem, staramy się jej towarzyszyć.

Takie podejście, które nie zawsze jest wygodne dla pracowników starających się godzić zadania zawodowe z życiem prywatnym, jest zauważalne i doceniane przez młodzież:

Jak się już wyprowadziłam z mieszkania usamodzielnienia, to w pierwszej chwili czułam taką ulgę, że nie będę miała nad sobą kontroli, że już teraz nikt mi nie będzie mówił czy mam bałagan w pokoju, ani dopytywał czy poszłam na spotkanie z psychologiem. Ale takie uczucie miałam krótko, bo zdałam sobie sprawę, że fundacja jest takim jakby drugim domem i tam zawsze mogę dostać pomoc, albo jakąś radę. Jasne, że czasem mnie ochrzanią i teraz nie muszę tego tak bardzo brać do siebie, ale mimo wszystko wolę jeśli to zrobią, bo mogą mieć rację.

Utrzymywanie relacji z byłymi mieszkańcami pozwala również na śledzenie ich losów i dalsze ukierunkowywanie ich oraz utrzymanie na dobrej drodze. W dokumentacji uczestników, którzy opuścili projekt znajdują się notatki dotyczące ich dalszego funkcjonowania oraz podejmowanych z nimi kontaktów. Dokumenty pozwalają na dokonanie oceny ich sytuacji.

Warto w tym miejscu zatrzymać się na chwilę i przyjrzeć sytuacji uczestników, którzy zakończyli swój udział w programie w 2018 roku lub w pierwszych miesiącach 2019 roku. Spośród 16 uczestników przebywających w mieszkaniach treningowych powyżej 3 miesięcy udało się usamodzielnic 11 osób. 6 osób, co już wcześniej opisano, zamieszkuje w mieszkaniach wynajętych na wolnym rynku. Wszyscy (11 osób) utrzymują pracę i stałe dochody.

Ich kontakt z organizacją wiąże się z różnymi sytuacjami, jednak po przeanalizowaniu dokumentów, przede wszystkim jest związany z pojawianiem się problemów, w szczególności dotyczy to problemów z prawem (np. wychodzą na jaw sprawy niezłażtwione, w sprawie których młodzież stosowała uniki) lub kłopotami finansowymi (brak środków na pokrycie nagłych wydatków) oraz sytuacji osobistych (np. rozstanie z partnerką czy partnerem).

Jak odeszłam z mieszkania to przez pewien czas nie utrzymywałam kontaktu, ale potem miałam trochę problemów i pomyślałam, że nie ma co się zastanawiać, że w fundacji mi pomogą. Pomogli. Znalazłam pracę i trochę podreperowałam budżet. Teraz chciałabym, żeby mi pomogli wyposażyć mieszkanie².

Można chwilami odnieść wrażenie, że młodzież kontynuuje współpracę w celu uzyskania konkretnych korzyści – np. pomoc w wyposażeniu mieszkania – jednak byli uczestnicy zwracają również uwagę na inne aspekty współpracy. Z przeprowadzonych z nimi rozmów wynika, że podstawą dla kontynuowania współpracy jest więź czy relacja zbudowana z pracownikami organizacji.

Dzwonię do pani Agnieszki, żeby pogadać, dowiedzieć się co słyhać. Czasem tak po prostu, bez większego powodu, bo fundacja bardzo mi pomogła. Poza tym wiem, że tam są ludzie, którzy po prostu chcą nam pomagać. Zastępują nam rodzinę.

Zawsze jak przychodzę do fundacji to mam ze sobą jakieś pudełko czekoladek, czasem kwiaty. Nie potrzebuję już prowadzenia za rękę. Poukładałem swoje sprawy, ale nie chcę przecinać tego kontaktu³.

Analizując zapisy pracowników programu mieszkań treningowych można dostrzec, że choć czasem pojawiały się w nich negatywne informacje (np. uczestnik zażywa narkotyki, nie podejmuje terapii, albo uczestnik przebywa w zakładzie karnym) jedynie

² Uczestniczka przebywała w mieszkaniach treningowych ponad rok; w trakcie realizacji wywiadów czekała na lokal socjalny, mieszkała w wynajmowanym pokoju.

³ Po 9 miesiącach pobyt w mieszkaniach treningowych wyprowadził się do wynajmowanego lokalu.

w przypadku niewielkiej części młodzieży i to tylko tej, która w krótkim czasie zakończyła swój udział w projekcie – brakowało informacji o jej dalszych losach.

TWORZENIE NOWOCZESNYCH ROZWIĄZAŃ

Za najistotniejsze w programie mieszkań treningowych i w ofercie budowanej dla ich mieszkańców należy uznać zasadę podążania za potrzebami i możliwościami jednostki. Analizując kontrakty (tzw. indywidualne programy readaptacji) podpisywane z uczestnikami programu widoczne jest formułowanie zadań i celów, adekwatne do wcześniej przeprowadzonej diagnozy. Mając na uwadze funkcjonowanie systemu wsparcia dla osób doświadczających bezdomności w Polsce, podejście to wydaje się być wyjątkowe i rzadkie.

W tym miejscu warto posłużyć się przykładami opisanymi w ewaluacji programu opracowanej na zakończenie 2018 roku.

PRZYKŁAD PIERWSZY

W mieszkaniu treningowym przebywa mieszkanka z wadą wymowy. Kadra projektu zadbała, by uczęszczała na zajęcia z logopedą. We współpracy z wolontariuszką uczestniczka raz w tygodniu pracuje nad dykcją. To działanie jest ważne z punktu widzenia integracji społecznej mieszkanki. Wpływa na jej poczucie własnej wartości, przekłada się na budowanie relacji osobistych i środowisku zawodowym.

PRZYKŁAD DRUGI

Jedna z uczestniczek programu, która podczas wielu miesięcy współpracy z Fundacją po DRUGIE osiągnęła znaczące postępy, ze względu na wcześniejsze przewinienia została objęta systemem dozoru elektronicznego. Wobec powyższego niezbędne było dostosowanie mieszkania do wymogów wynikających z faktu odbywania kary, ale również dostosowanie zasad współpracy organizacji z uczestniczką. Dozór elektroniczny nakłada określone ograniczenia czasowe odnoszące się do przebywania poza mieszkaniem, zatem konieczne było ustalenie dla uczestniczki planu działania odpowiadającego narzuconemu w związku z dozorem harmonogramowi.

PRZYKŁAD TRZECI

Uczestniczka stanęła wobec konieczności zaopiekowania się młodszym bratem (niecałe 2 latka) oraz ewentualną decyzją (co było podyktowane skomplikowaną sytuacją rodzinną) o sprawowaniu stałej opieki nad dzieckiem. W ramach interwencji i w celu zabezpieczenia sytuacji oraz zapewnienia komfortu uczestniczce i dziecku, przez pierwszy okres przebywali razem w mieszkaniu treningowym. W tym czasie został nawiązany kontakt z działem pieczy Warszawskiego Centrum Pomocy Rodzinie, uczestniczka uzyskała również pomoc psychologiczną i prawną. Po przeniesieniu dziecka do zawodowej rodziny zastępczej zostały zapewnione kontakty siostry i brata⁴.

⁴ <http://podrugie.pl/wp-content/uploads/2018/12/MT-ewaluacja-2018.pdf>

Zatem owo zindywidualizowane podejście jest jedynym z elementów innowacji.

Innowacją jest również fakt realizacji programu ukierunkowanego jedynie na potrzeby osób młodych. Rozpoznając narzędzia wsparcia osób w kryzysie bezdomności na terenie Polski, nigdzie nie pojawiło się rozwiązanie polegające na prowadzeniu mieszkań treningowych dla młodzieży w wieku 18-25 lat. Wśród istniejących form pomocy znalazły się mieszkania chronione, jednak możliwość korzystania z nich dotyczyła jedynie wychowanków pieczy zastępczej.

W połowie 2018 roku zostało uruchomione nowe mieszkanie – tzw. mieszkanie usamodzielnienia. Mieszkanie to dysponuje dwoma miejscami, a jego mieszkańcy są już w niewielkim stopniu kontrolowani przez opiekuna. Możliwość pobytu w mieszkaniu otwiera podjęcie i utrzymanie pracy zawodowej (co najmniej 3 miesiące) oraz prawidłowa realizacja działań mających na celu usamodzielnienie.

W 2018 roku w mieszkaniu usamodzielnienia przebywały 3 osoby, kolejne 3 osoby zostały do niego zakwalifikowane w 2019 roku. Spośród mieszkańców 4 usamodzielniało się, 2 nadal korzystają z tej formy wsparcia.

Wnioski i rekomendacje

Program mieszkań treningowych wpisuje się w misję Fundacji po DRUGIE i umożliwia pełną realizację celów statutowych organizacji, w szczególności pozwala na:

- poprawę zdolności adaptacyjnych w środowisku i wsparcie w procesie usamodzielniania i readaptacji społecznej wychowanków i byłych wychowanków placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich,
- zapobieganie wykluczeniu i wykojeniu społecznemu oraz zapobieganie tworzeniu się patologii społecznej,
- podnoszenie poziomu aktywności zawodowej grup zagrożonych wykluczeniem i wykojeniem społecznym,
- wyrównywanie szans wychowanków po opuszczeniu placówki resocjalizacyjnej dla nieletnich,
- przeciwdziałanie demoralizacji,
- rozwijanie aktywności postaw obywatelskich.⁵

Jednocześnie realizacja tego zadania przez m.st. Warszawa uzupełnia ofertę kierowaną do osób w kryzysie bezdomności wprowadzając do niej ważny element – specjalistycznego wsparcia dla młodzieży i młodych dorosłych, którzy wymagają oddziaływań dostosowanych do ich wieku i rozwoju społecznego. Warto podkreślić, że w tym zakresie Warszawa wyróżnia się na tle innych miast i gmin w Polsce. Rozwiązań dedykowanych młodym ludziom w kryzysie bezdomności nie ma w innych miejscach naszego kraju. (Jedynie, pojawiające się narzędzia to mieszkania chronione, jednak są one dedykowane tylko osobom opuszczającym pieczę zastępczą i nie uwzględniają sytuacji innych grup młodzieży).

Analizując materiały zebrane w ewaluacji programu mieszkań treningowych prowadzonego w latach 2018-2019, można wskazać następujące wnioski:

1. Program zapewnia uczestnikom kompleksowe wsparcie.

Mieszkańcy poza dachem nad głową uzyskują pomoc opiekunów mieszkań, którzy przeprowadzają ich przez proces aktywizacji społecznej i zawodowej. Jednocześnie uczestnicy programu mają możliwość korzystania ze specjalistycznej pomocy oferowanej przez Fundację po DRUGIE (psycholog, terapeuta uzależnień, doradca zawodowy, prawnik). Skumulowanie oferty w jednym miejscu, jej dostępność, stałość kadry wpływa korzystnie na uczestników i niejako zbliża ich do systemu wsparcia i zmusza do korzystania z różnorodnych, adekwatnych do potrzeb, form pomocy.

⁵ Statut Fundacji po DRUGIE – <http://podrugie.pl/kim-jestesmy/statut/>.

Warto w tym miejscu również zwrócić uwagę na dodatkowe działania dostępne w ramach organizowanego wsparcia np. wyjścia do kina czy teatru, atrakcje sportowe, nawet kilkudniowe wyjazdy. Wszystkie te inicjatywy sprzyjają modelowaniu postaw uczestników, kształtowaniu w nich nowych potrzeb, nabywaniu umiejętności w zakresie spędzania wolnego czasu.

Zatem kompleksowość oferty pozwala w większym stopniu odpowiedzieć na potrzeby mieszkańców, a co za tym idzie, zwiększa szanse na ich prawidłową readaptację.

2. Oferta kierowana do mieszkańców ma zindywidualizowany charakter.

Istotną wartością programu jest podążanie za potrzebami jednostki i traktowanie wszystkich uczestników z uwzględnieniem ich warunków osobowych – możliwości i potrzeb. Indywidualizacja jest realizowana w ramach tworzonych dla uczestników programów readaptacji, które składają się z diagnozy (uwzględniającej słabe, ale również mocne strony), wskazania celów i sposobów ich osiągnięcia (wraz z określeniem terminów). Programy są różne dla każdego uczestnika, co pokazuje, iż są tworzone w sposób adekwatny. Dodatkowo Fundacja po DRUGIE przyglądając się sytuacji i potrzebom mieszkańców rozszerza swoje wsparcie zapewniając inną, niezbędną pomoc, która przyczyniać się ma do usamodzielnienia i prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie (np. opieka dentystyczna dla uczestnika, który nie ma zębów i pomoc w uzyskaniu protezy czy pomoc logopedyczna).

3. Praca z uczestnikami programu oparta jest na potencjałach.

Rozwijając wątek dotyczący zindywidualizowanej oferty, dopasowanej do każdej osoby korzystającej z dachu nad głową w mieszkaniu treningowym, warto na moment pochylić się nad faktem opierania pracy z młodzieżą na jej potencjałach. Mając na uwadze charakterystykę grupy (niska samoocena, niskie kwalifikacje zawodowe, brak wykształcenia, środowisko pochodzenia naznaczone stygmatem „patologii” czy doświadczenie pobytu w placówce) poszukiwanie jej mocnych stron i bazowanie na pozytywach, umożliwia wzmocnienie uczestników, budowanie w nich poczucia sprawstwa i prawidłowy przebieg procesu readaptacji.

4. Wysoki standard realizacji działań kierowanych do mieszkańców.

Zapewnienie wsparcia opiekuna, który swoimi działaniami obejmuje jedynie czterech mieszkańców, jest standardem (niestety) odbiegającym od polskich realiów, jednocześnie gwarantującym skuteczność jego oddziaływań. W Polsce służby integracji społecznej (kuratorzy, pracownicy socjalni) mają pod swoją opieką zwykle kilkudziesięciu uczestników, co powoduje, że część realizowanych zadań odbywa się jedynie na papierze, brakuje możliwości przeprowadzenia szerokiej diagnozy sytuacji klienta, a co dopiero zbudowania relacji z nim.

5. Budowanie relacji kadra – mieszkańiec.

Praca z uczestnikami opiera się na relacji, która nawiązana zostaje między opiekunem, koordynatorem, specjalistami organizacji i uczestnikiem. Owa relacja ma znaczący wpływ na realizowanie przez młodzież indywidualnych planów readaptacji i ich ukierunkowywanie na usamodzielnienie. Uczestnicy pozostający w mieszkaniach dłużej niż 3 miesiące, zaczynają liczyć się z opinią dorosłego, zabiegać o jego pochwałę i uwagę. Jest to niezwykle ważne w kontekście wcześniejszych doświadczeń mieszkańców, którzy zwykle doświadczali zmienności opiekunów (rodzina, rotacja pracowników placówek, zmiana placówek). Budowane z zespołem relacje sprawiają, że młodzież zaczyna odczuwać i doświadczać pozytywnych kontaktów z dorosłymi i czerpać z nich korzyści.

Zawiązana relacja jest również jednym z głównych motywatorów do powrotu – młodzież, która z różnych powodów musi opuścić mieszkanie treningowe, zwykle wraca do organizacji i zaczyna podejmować starania na rzecz ponownego umieszczenia w mieszkaniu.

6. Wsparcie procesu integracji poprzez organizację realizacji zadania.

Mieszkania treningowe są usytuowane na przeciętnych warszawskich osiedlach i nie są w żaden sposób oznaczone (np. logo projektu), co sprawia, że młodzież posiada status zwykłych mieszkańców, nie zaś osób w kryzysie korzystających ze wsparcia. Ten fakt wpływa korzystnie na funkcjonowanie uczestników i kształtuje w nich postawy odpowiedzialności za wspólnotę odnoszące się zarówno do samej przestrzeni mieszkania jak i jego otoczenia.

Sposób realizacji programu mieszkań treningowych przyczynia się do wspierania młodzieży znajdującej się w kryzysie bezdomności i przekłada się na jej lepsze funkcjonowanie w społeczeństwie i środowisku otwartym. Zdecydowana większość młodzieży, która przebywała w mieszkaniu dłużej niż 3 miesiące znacznie prawiła własną sytuację, zdobyła ważne doświadczenia pozwalające na aktywizację społeczną i zawodową.

Atutem podejmowanych przez Fundację po DRUGIE działań jest stałe rozwijanie programu mieszkań treningowych. W ramach pierwszego pilotażowego programu organizacja dysponowała jedynie 6 miejscami i tylko jednym typem mieszkań. Po kilku latach fundacja ma już 10 miejsc i nowy typ lokalu nazwany mieszkaniem usamodzielnienia. Jednocześnie od 2015 roku kilkakrotnie ulegał zmianie regulamin mieszkań, co było efektem zbieranych przez kadrę doświadczeń i dostrzegania nowych potrzeb czy trudności. Wprowadzane modyfikacje pokazują, że program nie jest martwym rozwiązaniem, ale rozwiązaniem kierowanym do ludzi, uwzględniającym wszelkie okoliczności.

Wskazując rekomendacje wynikające z opracowanej ewaluacji należy przede wszystkim zalecić, by w dalszych działaniach został utrzymany ten kierunek i by zespół prowadził (w oparciu o analizę dokumentów, rezultatów, uwzględniając opinie uczestników) dalsze

modyfikacje pozwalające na podążanie za jednostką i zachodzącymi zmianami społecznymi.

Warto również rekomendować podejście zaproponowane przez kadrę realizującą zadanie – indywidualne wsparcie, pracę na potencjałach, budowanie relacji z młodzieżą. Jak wynika z doświadczeń organizacji oraz danych zebranych w ewaluacji przyczyniają się one do skuteczności programu i mają swoje odzwierciedlenie w funkcjonowaniu uczestników. Na rekomendację zasługuje także kompleksowość tworzonej oferty i możliwość uzyskiwania wsparcia przez uczestników w bezpiecznym, znanym im otoczeniu.

Istotne jest również zapewnienie ciągłości realizacji zadania. Jak wynika z doświadczeń organizacji, konkursy są ogłaszane przez m.st. Warszawa z małym wyprzedzeniem, co powoduje ryzyko przerwania procesu. Uczestnicy często nie kończą swojego udziału wraz z zakończeniem zadania, rekrutacja jest prowadzona w trybie ciągłym i np. pod koniec realizacji do mieszkania kwaterowane są nowe osoby, które dopiero będą wkraczać na drogę usamodzielnienia. Zatem rekomenduje się, by procedura konkursowa była rozpoczynana co najmniej na 3 miesiące przed zakończeniem projektu, nie zaś, jak dzieje się to do tej pory, na miesiąc przed.

Na koniec warto zaznaczyć, że rozwiązanie zaproponowane przez Fundację po DRUGIE, która w 2015 roku zainicjowała wprowadzenie mieszkań treningowych w Warszawie dla młodzieży zagrożonej i dotkniętej bezdomnością, powinno być implementowane na terenie całego kraju, ale również rozwijane w Warszawie (większa liczba miejsc). Do organizacji często zgłasza się młodzież pochodząca z innych części Polski, w których nie ma żadnych rozwiązań dedykowanych młodym ludziom w kryzysie. Jednocześnie Fundacja po DRUGIE nie ma możliwości skierowania wszystkich do prowadzonych przez siebie mieszkań, co jest związane przede wszystkim z faktem, iż zadanie jest finansowane ze środków m.st. Warszawy i może być dedykowane jedynie osobom posiadającym ostatni stały meldunek w stolicy lub osobom objętym Indywidualnym Programem Wychodzenia z Bezdomności. Dlatego rekomendować należy dwa ważne rozwiązania:

1. Poszerzenie sieci mieszkań treningowych dla młodzieży w kryzysie bezdomności i tworzenie ich w różnych miejscach kraju.
2. Możliwość korzystania ze wsparcia w postaci mieszkania treningowego w miejscu przebywania osoby bezdomnej, nie zaś miejscu ostatniego meldunku.

Wdrażanie wskazanych rekomendacji bez wątplenia przyczyniać się będzie do zmniejszania problemu bezdomności w Polsce. Wprowadzając rozwiązania, które pozwalają młodym ludziom zagrożonym wykluczeniem społecznym prawidłowo integrować się ze społeczeństwem i podejmować pracę zawodową, będziemy mogli odpowiednio wcześniej zareagować na kryzys jednostki i zapobiec jej degradacji. Młodzież wkraczająca na ścieżkę readaptacji, ucząca się samodzielności, nie będzie stawała się dożywotnim klientem pomocy społecznej i nie będzie wkraczała na drogę bezdomności.

Ewaluację opracowała Agnieszka Sikora

KONTAKT:

Fundacja po DRUGIE
ul. Smulikowskiego 4
00-389 Warszawa
fundacja@podrugie.pl

